

ЛІТЕРАТУРА:

1. Будар Бено. Я знайшов свого батька // Будар Бено. Ріка часу. Поезії – Вінниця, 2009. – С. 64–80; 2. Будар Бено. Анна, місто Вітгіхенау / Будар Бено // Вісник Львівського Університету. Серія філологічна. – Вип. 48. – Львів, 2009. – С. 369–377; 3. Зорівчак Р. Іван Франко як перекладач і перекладознавець – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lnu.edu.ua/lessons/files/franko_pereklad.pdf; 4. Неврлий М. Зв'язки Івана Франка з чехами й словаками та його вшанування в ЧССР // Микола Неврлий. Минули й сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. – К., 2009; 5. Теплий І. Іван Франко як читач і редактор власних перекладів // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2013. – Вип. 58. – С. 262–284.

Марченко Н.В. (Київ, Україна)

Весільне обрядове дійство західних слов'ян на німецькомовній території за етнографічними матеріалами XIX ст. Франца Тецнера

У статті розглядається весільне обрядове дійство кашубів, мазурів, моравців, словінців, полабів, поляків, філіпонців та чехів, які проживали у XIX ст. на території Німеччини. Весілля описано німецьким етнографом Францом Тецнером, завдяки матеріалу якого простежується традиційність святкування весілля у слов'ян. Обряд весілля у слов'ян є одним із ідентифікаторів етнічної культури.

Ключові слова: весілля, обряд, традиція, культура, етнічний, ініціація.

В статье рассматривается свадьба у представителей западнославянских племен – кашубов, мазуров, моравцев, словинцев, полабов, филипонцев и чехов, которые проживали в XIX в. на территории Германии, этнографические материалы про которых были собраны немецким этнографом Францом Тецнером. Этнографический материал исследователя подтверждает историческую традицию празднования свадьбы в славян, которая идентифицирует черты этнической культуры.

Ключевые слова: свадьба, обряд, традиция, культура, этнический, инициация.

The article aims to researching the ethnographical materials of Franz Tezner, who in 19th century had described the wedding of West Slavic folks – Kaschuben, Mazuren, Moravian, Slovinzen, Polaben, Polen, Philliponen and Czechen. The celebration of the wedding by these folks can attest to the historical traditionalism of their ethnic culture.

Key words: wedding, ceremony, tradition, culture, ethnic, initiation.

1902 р. у Німеччині з'явилася найбільша за обсягом монографія «Слов'яни в Німеччині» Франца Тецнера (1863-1919), в якій він описав життя та побут слов'ян, що проживали на території іншомовної держави. Франц Тецнер – педагог, етнограф і фольклорист. Матеріал зібраний і систематизований науковцем за канонами тогочасної наукової думки. У монографії можна познайомитися з етнографічними даними не лише про слов'ян, а й з матеріалом про прусів, литовців та латвійців. У праці подано

215 малюнків і карт, окреслено так звані мовні ареали проживання того або іншого народу, а також подано 15 записів з нотами народних пісень. Зібраний матеріал науковець почав опрацьовувати 1895 р., а закінчив у 1900 р. Автор праці у передмові зазначає, що «німці в своїй історії мали найжвавіші контакти з романцями та слов'янами», тому культурний перетин між обома культурами, а саме – німецькою та слов'янською, на його думку, розпочався у часовому зрізі саме тоді, коли «припинилася частотна дія взаємовпливу романської та германської культур, однак взаємодія слов'янської та німецької культур так і не досягла свого завершення» [12, 1]. Варто б звернутися до історичних джерел чи до етнографічних матеріалів інших авторів, таких як, наприклад, Адам Бременський чи Гельмонд фон Басау, які в найдавніші часи описали відносини між германцями та слов'янами, зафіксувавши не тільки історичні події того часу, а й якнайповніше продемонстрували етнографічний матеріал про слов'ян Середньовіччя, що, до речі, може бути наступним матеріалом для дослідження, оскільки фактично упродовж шести-семи століть (XII–XIX ст.) на території Німеччини були відсутні будь-які письмові згадки про слов'ян краю, окрім певних негативних висловлювань, наприклад, Мартіном Лютером (1483-1546) чи, навпаки, позитивних характеристик Г.В. Лайбніца (1646-1718), в яких видатний науковець захоплюється слов'янською культурою, в результаті чого маємо зібрані ним певні етнографічні й фольклорні матеріали та мовні свідчення про зникле слов'янське плем'я полабів. Сучасна топонімічна система Німеччини на Півночі та на Сході і певною мірою на північному Заході містить велику кількість географічних назв слов'янського походження, що підтверджує не лише факт проживання слов'янських племен на цих територіях в історичному минулому, а й тривалість користування ними слов'янською мовою, незважаючи на повне ігнорування їх як народності в німецькомовних письмових джерелах майже упродовж семи століть. Ми не будемо зупинятися на поданих у монографії Ф. Тецнера топонімах, оскільки сучасна топонімічна система краю якнайточніше досліджена Р. Траутманом, Е. Айхлером, С. Роспондом, М. Єжовою, А. Шміцом та ін., однак зосередимо увагу на етнографічних даних Ф. Тецнера про слов'ян, які проживали на цій території у XIX ст., оскільки в більшості сучасних дослідницьких матеріалах про слов'яномовне населення краю згадуються лише лужицькі серби, а інші слов'яномовні народності XIX ст. немов і не існували на німецькомовній території, запереченням чому й служить монографія Ф. Тецнера, оскільки якраз етнографічні матеріали якнайправдивіше підтверджують проживання слов'ян на цій території. Єдине можна стверджувати, що в історичному минулому механізми двох різних мовних систем співіснували у свідомості двомовця без будь-якого зв'язку, оскільки назва сприймалася носіями мови як така, яку не можна відділити від

їхнього буття чи замінити її на будь-яку іншу. Оточені носіями німецькомовної культури, слов'яни змогли зберегти власний культурний комплекс й особливості рідної мови, що підтверджує їхнє усвідомлення етнічної спільності й усвідомлення власної відмінності від представників іншої етнічної культури ще в далекі часи. В умовах «субординативної двомовності» [8, 352], коли в суспільстві володіння мовами було неоднаковим, коли соціальні моменти переважно сприяли використанню однієї мови за рахунок іншої і коли інтерференційні явища, як мовні, так і соціальні, відбувалися в одному напрямі – в напрямі цілковитої асиміляції слов'яномовного населення до німецькомовного середовища, нащадки численних слов'янських племен змогли зберегти в традиціях і звичаях залишки своєї рідної мови і зберегти свою культуру аж до XIX ст. і водночас, як завжди буває, збагатили й культуру іншомовних носіїв. Фольклорним надбанням слов'ян, що проживали на теренах Німеччини і не тільки, був вражений великий німецький гуманіст, філософ, мовознавець і фольклорист Й.Г. Гердер, який записав одну жартівливу пісню полабів «Веселе весілля» і переклав її німецькою мовою [11, 66-68]. До того ж, інтерпретацію цієї пісні використав у своїй баладі «Рибалка» Й.В. Гете., на чому також наголосив Ф. Тецнер, зауважуючи при цьому, що «записана безсмертна «венедська весільна пісня» полабів Геннігом, Еккардом, Лайбніцом, Гердером та Гете, на жаль, вже не співається в народі» [12, 374]. Франц Тецнер описує обряди слов'яномовного населення – весілля, хрестини, поховання, святкування Різдва та Великодня і дитячі ігри. Відомо, що опис обрядів будь-якого народу демонструє їхню тривалу традицію побутування на території краю, а весільний обряд індоєвропейських народів, на думку М. Чорнописького, володіє ще й «елементами ініціації» [9, 47] (від лат. *initiatio* – укр. «*посвячення, втаємничення*»). Як стверджує фольклорист О. Івановська [3, 18], посилаючись на теоретичні концепції М. Сумцова, якраз обряд і є «архаїчним виявом життя», «скелетом минулої духовної творчості» народу, здатним продемонструвати його набуток у минулому. А історичність формування і розвитку обрядових дійств народу та їх традицію підтверджує якраз весільний обряд, оскільки він є комплексом «складних послідовних обрядодій», «багатограним театралізованим дійством із чіткою послідовною схемою виконання» [7, 202; 9, 47], що створювався не один день і закріплювався соціальним досвідом народу. О. Воропай стверджує, що звичаї, як і мова, – «це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю» [1, 9]. А весільне обрядове дійство вимагає використання традиційних мовних зразків із закладеним у них метафоричним змістом задля проведення обряду. Ці мовні зразки тривалий час залишаються незмінними. Така сталість використання мовних одиниць у обрядах свідчить про архаїчність їх побутування, про закладений у них

символізм народних знань та про «національний дух» [10, 21], тобто мовне наповнення пісень та промовлянь в обрядах є прикладами ареального поширення мови на території тієї або іншої країни. Прикладом може послужити уривок весільної пісні, записаної М. Костомаровим малоруським правописом у XIX ст. в Новоладожському повіті на Новгородщині. Історизм побутування мовного наповнення весільної пісні на цій території вказує на історизм побутування схожих мовних одиниць у мовленні людини на віддалених один від одних територій, що лиш підтверджує спільне джерело їх зародження та пізніше їх використання в обрядах носіїв, для яких рідною мовою є вже інша мова. М. Костомаров зауважує, що «до цього часу (до XIX ст.) на берегах Волхви і взагалі в деяких місцях на землі Великого Новгорода чується спорідненість у мові новгородців і малорусів, що може їх приголомшити, оскільки малорус може вважати новгородця своїм земляком, який трохи говорить великороською мовою» [5, 4]. Теж саме можна сказати і про весільний обряд різних слов'янських народів, описаних у монографії німецького етнографа, які мають багато спільного не тільки в постановці та атрибутах весілля західнослов'янських народів, але й мають спільні риси в інсценізації обряду з іншими слов'янськими народами. Отож, Ф. Тецнер, описуючи у монографії традиції і звичаї різних народів на німецькомовній території, зосереджує, насамперед, свою увагу на святкуванні весільного обрядового дійства слов'янами краю.

Обряд весілля у чехів. Спочатку хлопець і дівчина домовляються між собою, потім справляють заручини. Головну роль під час заручин відіграє дружба / боярин, який є ведучим – «старостою» весілля. Першої неділі або ж першого четверга після заручин – здебільшого за 14 днів до весілля – наречений та його дружба запрошують молодих хлопців та дівчат на свято останньої неділі. Наречена обирає для себе сваху (*Starosvatka*). У день весілля хлопці приводять гостей до господи, які мають завчасно відправити продукти до дому молодих для приготування «весільної учти» [9, 50]. За звичай, це – кава, масло, гуски, яйця, м'ясо. У приготуванні весільного столу молодий та молода участі не беруть. Після вінчання у церкві весілля повертається у дім молоді на сніданок, на який приходять сусіди. По дорозі з церкви «весільний поїзд» [4, 657] перестрітали ряджені у різнокольоровому одязі, а на головах у них були шапки з кольоровими стрічками. Ряджені натягували мотузку і жартами намагалися перепинити весілля. Дружба відкуплявся грошима від них і весілля рушало далі. У хаті збиралися молоді хлопці і сідали у кутку, де мали б сидіти наречені, не пускаючи їх на посад. Тоді дружба мав жартувати, аби звільнити місце для молодят. Наречена по черзі ставила на стіл дві страви. Як зауважує етнограф, що це мало б означати ніхто не знає, але всі так роблять. Із святкової їжі щось завжди віддавалося бідним. Також під час застілля ходили з квартою і збирали гроші

для бідних школярів, потім для кухарки, а наприкінці для молодих. Після святкового столу в дім заходили музики, які до цього часу грали надворі. Гуляння продовжувалося аж до півночі; гості їли, пили та веселилися. Здебільшого весілля оплачував дружба, однак, половину коштів міг сплачувати і наречений, третину коштів – молоді хлопці і дівчата, а якщо не вистачало грошей, то й гості. Опівночі до молодих підходила сваха з декількома дружками, тримаючи у руці сулію з горілкою. Вони знімали з молодої вінок і одягали їй очіпок. Потім танцювали три танці і молоді полишали гостей, а всі інші продовжували веселитися. Чехи краю святкували весілля по четвергам, але ніколи у п'ятницю [12, 258-259].

Обряд весілля у моравців. Моравці «грали» весілля на Масляну, після Великодня, перед збором урожаю та восени, але ніколи у піст чи на Різдво. У моравців дружба так само відігравав велику роль на весіллі. Частіше за все він виконував свою роль верхи на коні. Дружба запрошував гостей на весілля, обирав старосту і сваху, які за звичай були хрещеними батьками молодих. Запрошені на весілля гості відправляли до господи хліб, м'ясо, молоко, масло, дичину, яйця, але ніколи не давали борошна на весілля. За два дні до початку весілля у хатах наречених розпочиналося приготування весільного столу. Упродовж цих двох днів весільні куховарки на прикрашених возах їздили з дому молодої до молодого і навпаки, аби покуштувати приготовану їжу. Родичі наречених лише спостерігали за приготування та за тим, аби всього вистачало до столу. У день весілля наречений разом з музиками відводився дружбама до дому нареченої. Коли молодий підходив до хати, то двері мали бути замкненими, а за дверима стояв староста, який запитував молодого, що він шукає у цій господі. Наречений, як зауважує етнограф, відповідав, як і було прийнято, що він шукає білу голубку. Тоді староста йшов у дім і виводив звідти якусь дівчину або ж жінку похилого віку і говорив, що ось це і є біла голубка, а наречений заперечував. І так, одна сторона з іншою, жартуючи, проводила перемовини до тих пір, доки староста не отримував викуп за «справжню голубку». Хто з майбутньої подружньої пари першим побачить іншого, той і буде верховодити в домі – був такий звичай. Далі весілля з музиками йде до церкви. По дорозі учасники весільної ходи веселяться, вигукуючи жарти, хто зустрічається по дорозі, отримує пряники. Ряджені перепиняють весілля, протягнувши мотузку, аби отримати гроші. Староста і сваха стають свідками у церкві і кладуть на голови молодим вінки з мирту замість весільних обручок. Після вінчання весільні гості йдуть у корчму на танці, які перериваються весільним застіллям від третьої до п'ятої години дня, а далі гості танцюють аж до півночі. Молоді під час весільної учти сидять у куточку. У моравців є звичай, зазначає етнограф, згідно якого у молодій викрадають взуття, а молодий має його викупити. Односельцям, що не

прийшли на весілля, відправляють по шматку весільного короваю. Опівночі розривають фату молодої і одягають їй на голову очіпок. Наступного дня усі гості розходяться, а молоді продовжують святкувати ще й третій день. Вони, перевдягнуті, ходять по господах гостей, що були на їхньому весіллі, і ловлять курей або ж кролів, аби й далі справляти весілля. Ф. Тецнер, зазначає, що і німці краю мають такий же звичай [12, 277-278].

Обряд весілля у словінців. Староста, одягнутий у темний одяг, запрошує за вісім днів до весілля гостей. Окрім того, він мав одягати на голову циліндр з червоними, зеленими та синіми стрічками та тримати у руці палицю зі стрічками таких же кольорів. Стрічки, переважно червоного кольору, у день весілля зав'язували корові на роги, аби її не зурочили. Словінські дівчата на всі свята носять кольорові шовкові стрічки, спілвши їх у вінок або оперезавши ними стегна чи пов'язавши їх на груди. Якщо староста промовляв запрошення віршами, то його запрошували у дім, пригощали горілкою, а іноді давали гроші. Етнограф зазначає, що від великої кількості випитої горілки староста не завжди впевнено тримався на ногах, однак все ж повертався до господи наречених, повідомляючи їм про згоду гостей прийти до них на весілля. У неділю ще до вінчання родичі молодих йшли до церкви. Весілля у словінців святкувалося з п'ятниці по неділю і здебільшого лише восени. Весільний поїзд йшов пішки до церкви, при цьому всі веселилися і стріляли. У XIX ст., пише дослідник, до церкви вже їздять. У першій колісці їдуть молоді і староста. Усі коляски, як і коні, прикрашені стрічками, гірляндами. Дружки прикрашали своє волосся паперовими квітами. У молодої, одягнуту в чорну сукню, на голові вінок з мирту, з якого спадають до плеч різнокольорові стрічки. Спочатку весілля заїжджає у корчму, де їдять, п'ють горілку і пиво. Потім староста іде до священика, промовляє до нього усталені для весілля віршовані слова і розпоряджається усією весільною процесією. Староста разом з дружиною першим заходить до церкви, за ними наречена з нареченим, потім дружки з одним парубком і лиш потім родичі. Наречені підходять до вівтаря, доки дзвонять дзвони, і жертвують щось церкві, а всі інші сідають на лавки. По рядах ходить кварта, в яку кидають гроші. Після вінчання весілля повертається до господи молодих, по прибуттю до якої, весільні гості виявляють, що двері зачинені, і їх мають відчинити батьки, тримаючи у руках коровай та кварту пива. Спочатку коровай має відкусити молода, потім наречений, а потім гості. Молоду ведуть на кухню, де вона має спробувати усі страви. Наречений з чоловіками сідає за стіл обідати. Увечері починаються танці, які називаються «танці наречених» і в яких беруть участь усі і навіть діти. На весіллі у словінців грає гармошка. На танцях панував звичай: якщо молоді хотіли піти завчасно з весілля, то вони мали заплатити пляшку вина музиці, а в іншому випадку повинні були залишатися до кінця гуляння [12, 432-436].

Обряд весілля у полабів. Ф. Тецнер зазначає, що найбільшим і найважливішим обрядовим дійством у полабів було весілля. Молоді люди, за звичай, знайомилися на танцях чи ярмарку, проте про сватання завжди домовлялися батьки. Парубок запрошувався до дому батьків дівчини і, попри те, що вона була згодна вийти за нього заміж, запитував дозволу в її батьків. Майбутній наречений купував обручки, предмети одягу для нареченої, а до цього коханій дівчині він міг подарувати гаманець чи скарбничку з монетою у сім талерів. Майбутній тещі парубок дарував відріз з полотна, хустку та трохи грошей, тестю краватку, братам та сестрам хустки та фартухи. Якщо молодята заручалися, то батьки їздили один до одного в гості, і завжди проходили у двір лише через хвіртку, бо інакше «заручини» будуть відмінені». Під час таких гостин батьки домовлялися про придане молодих. Весілля призначали на весну чи на осінь. Увечері перед весіллям усім присутнім роздавали черепки від побитих горщиків. Ф. Тецнер, з посиланнями на записи Менте, описує так весільний поїзд полабів: Наречений, один вершник і дівчата у вінках ідуть у дім нареченої, де їх пригощають кавою та грогом. Під час застілля на віз, запряженого чотирма кіньми, гриви яких прикрашають різнокольорові квіти, кладуть шафу, валізи, ліжка, дзеркало, прядку, стільці та інше добро. На возі закріплюють вільце. Молода з молодим сідають попереду на два стільці або ж на мішок, за ними родичі, які тримають у руках маленькі круглі пряники, кидаючи їх дітям і дорослим по дорозі до нової господині нареченої. За таку роботу вони отримували завжди по шовковій хустині, як і візник та музики. Після того як наречена давала згоду на одруження, музиканти співом дякували Господу Богу і весільний поїзд вирушав у дорогу. Для обрядового дійства полабів було характерно те, що як тільки весілля виїжджало за село, то вершники, які їхали верхи поряд з весільними гостями, влаштовували перегони – хто з них першим потрапить у дім нареченого, аби отримати пляшку вина та кільце ковбаси, аби знову ж таки повернутися до весільного гурту. На порозі батьки нареченого зустрічають майбутню невістку, яка обдаровує їх, а коли до хати заносять ліжко, то майбутня свекруха має там знайти шовкову хустку й гроші. Після сніданку весілля вирушає до церкви. Попереду наречена зі своїми свідками, за нею наречений зі своїми. Під час вінчання молоді зі свідками стоять по різні боки вівтаря, а після вінчання наречена повертається у дім зі свідками нареченого, а той з її свідками. Удома їх зустрічають батьки, пригощаючи вином та пряниками, а потім пригощають гостей, і відразу ж сідають за обідній стіл. На столі молодих завжди має лежати масло з увіткнутою в нього гілкою розмарину. По черзі до столу підходять кухарка, той, хто частує гостей, посудомийка та музика і їм кидають гроші. Після обіду всі танцюють або ж грають у карти. Для полабського весілля було притаманно

танцювати танець молодих: У коло ставали дівчата у вінках зі свічками у руках, праворуч збиралися родичі нареченого, ліворуч нареченої. По черзі кожен свідок молодого танцював по чотири танці з нареченою. На третьому танці кожен мав кинути в тарілку, що стояла біля музик, гроші, аби та розбилася на щастя. Після танців батьки молодої пригощали свідка вином та пряниками. Останній свідок підводив наречену до нареченого і весільна пара танцювала теж чотири танці. Наостанок молоді і дружби з друзками танцювали ще один танець у колі, під час якого хлопці мали загасити хустинкою свічки дружок. Кому першому вдавалося це зробити, той буде жити найдовше – ходило таке повір'я. Наступного дня наречена виходила до гостей у весільному вінку, танцювали з усіма присутніми на весіллі вершниками, які також кидали гроші на тарілку музикам. Опівночі молоді дівчата утворювали коло навколо нареченої, в якому найближчі родичі танцювали танок з молодю, знімали з неї вінок і одягали їй на голову червоний чи позолочений капелюшок, в якому наречена танцювала і на третій день весілля [12, 368-374]. Етнограф зазначає, що вже в XIX ст. під час обряду весілля у полабів у різних місцевостях дотримувалися різних звичаїв. Напр., у ліжку наречених мають завжди лежати гроші, в кишенях пшениця; підлога у будинку має бути посипана зерном і встелена соломою, аби «родину та її добробут благословити»; до вітварю не можна йти з пальцями, на яких є порізи; хто першим під час вінчання підніме вгору руку чи палець, той і буде верховодити в родині; під час вінчання молода не повинна оглядатися, а до вінчання дивитися у дзеркало, аби подружжя не померло; під час весілля наречені мають стежити за тим, аби їх ніхто не міг розпарувати; за весільним столом молоді мають їсти з однієї тарілки і т.д. Поблизу м. Люхов (земля Нижня Саксонія), зазначає науковець, раніше подружжя, яке заходило вперше разом у дім, отримувало миску каші з усіх видів зернових, а нині лише келих вина – що є символом благословення для родини на великий врожай. У листопаді 1887 р. в одній із церков м. Данненберг ще бачили, як молода за вітварем відкушувала яблуко, що означало, що тепер в нікого в родині не будуть боліти зуби [12, 372-373]. Ф. Тецнер записав німецькою мовою весільні пісні полабів.

Весілля у кашубів. Ф. Тецнер зауважує, що обрядові дієства кашубів – весілля, поховання та хрещення відрізняються від обрядів у поляків, мазурів, словінців та моравців лише за деякими дрібницями [12, 458]. У кашубів існують оглядини як нареченої, так і нареченого, якщо про їх одруження домовляються батьки. Молодому до весілля запрошені гості мають відсилати півня. Вважається неприйнятною річчю, якщо на весілля не будуть запрошені найближчі родичі. Наречену, за звичай, убирає на весілля дружина вчителя. Весільні свахи із жартами зачиняють перед нареченим двері і відкривають їх лише тоді, коли він щось пообіцяє. Староста супроводжує весілля до церкви, а

вершники їдуть поруч. Після вінчання молодят зустрічають на порозі господи з хлібом і сіллю. Етнограф пише, що на весіллі кашубів теж «крадуть» взуття нареченої, облаштовують посад для молодих, ставлять свічки на їхньому столі. Староста заправляє святкуванням, час від часу, збираючи гроші то для нареченої, то для себе, то для музик чи ж для кухарки. Наприкінці весільної учти батько молодої промовляє до гостей такі слова: «Чим багаті, тим і раді!», а гості співають та моляться. А потім розпочинаються танці, на яких кожен має право танцювати з молодою, опівночі якій знімають у колі дівчат вінок під пісню «Ми знімаємо вінок дівочий» і одягають очіпок. Вінок зминається і кожен може взяти якусь його частинку. Важливу роль на весіллі у кашубів відіграють напої, бо вже на заручинах випивають діжку пива, а напередодні весілля запрошені гості майбутніми молодятм приносять на вечірку по пляшці горілки. Чотири горністи завжди супроводжують весільний поїзд до церкви. Варто зазначити, що Ф. Тецнер переказує примовки та приказки старости під час весілля у кашубів, бо староста промовляє їх здебільшого німецькою мовою і дуже рідко кашубською. Староста розпочинає і закінчує свої промови словами подяки Господу Богу, вихваляє наречених та їх батьків, дякує господі за її гостинність. Кашуби святкували весілля у день святого Мартіна [12, 458-461].

Ф. Тецнер коротко описав весілля невеликих слов'янських племен, які, як і кашуби, проживали поблизу Балтійського моря – *мазурів* та *філіпонців*, звичай проведення весільного обрядового дійства яких мало чим відрізняється від звичаїв інших західних слов'ян. У мазурів гостей на весілля запрошують свати, шапки яких прикрашені кольоровими стрічками. Під час їзди до церкви сват їде на останній колясі і ляскає голосно батоном, немовби підганяючи весільний поїзд. Він дбає жартами про те, аби всі гості не нудьгували [12, 201]. У філіпонців молода сідає на стілець перед весіллям, їй кладуть у пелену хліб, промовляючи молитву і розділяючи волосся на коси. Це означає, як пише дослідник, що в господі ніколи не має бути злиднів. Після вінчання батьки зустрічають молодят хлібом і сіллю. Звичай викрадення нареченої, зазначає етнограф, у філіпонців віджив свій вік, а віншування з побажаннями, подарунки нареченим, святковий стіл та їзда на колясці є головними атрибутами весілля [12, 241].

Весілля у поляків. Описуючи весілля у поляків, автор монографії посилається на етнографічні матеріали Поля від 1832 р., де також було відображено польське весілля. Свати приходили до дівчини по суботам і батьки, навіть попри відмову дівчини від одруження, запрошували на сватання гостей. Коли всі святкували, один із сватів пив з батьками майбутньої нареченої кухню медовухи, прославляючи віршами заміжжя доньки. Якщо дівчина брала кухню в руки, то це означало, що вона погоджується вийти заміж. Заручини справляли через тиждень, на наступну неділю. Якщо дівчина полишала сватання, це означало її відмову вийти

заміж за парубка, якого вона своєю відмовою відправляла шукати містичну квітку – *trojzielem*. Парубок також полишав сватання, а свати з гостями співали пісень про трьох хлопців, яким дівчина відмовила, кличучи на порятунок брата [12, 485-487]. Далі Ф. Тецнер описує польське весілля у XIX ст. Святкували у поляків весілля здебільшого по вівторкам, ніколи в переддень Різдва, у піст та під час збору врожаю. Наречені, кожен зі свого боку, має по два друзи та по дві дружки. У петлицю свідків вкладали різнокольорові букетики квітів, а наречений мав у петлиці букет із розмарину, на голові нареченої був вінок із мирту. Також і у поляків напередодні весілля гості відправляли до господи різні продукти, а наречена готувала посаг. Після вінчання у церкві весілля на дорозі перестрівали ряджені з мотузкою, вимагаючи відкупних. Виконавець цієї ролі мусив мати обов'язково гусячу пір'їну за вухом. За святковим столом молодята сиділи на посаді разом із дружками та дружбами. Після 12 години ночі молоду відводили в іншу кімнату, знімали з голови вінок і одягали очіпок з рюшами. Наречена покривала собі голову хусткою та голови дружок, а молодий мав її відшукати. На другий день весілля молода повинна була в'їжджати у дім чоловіка, який відправляв їй назустріч дивну процесію ряджених, які їхали на возі з димарем. Дівчата були одягнуті у чоловічий одяг, а чоловіки мали на головах очіпки. Коли весілля поверталось за нареченою, відбувалася гра-викуп між учасниками дійства, що закінчувалася танцями [12, 485-487].

Отже, святкування весільного обрядового дійства слов'яномовним населенням краю відзначалося як спільними, так і певними відмінними рисами в обрядовому дійстві, які безперечно вказували на прагнення людини, створюючи родину, продовжувати рід. Окрім того, весільна обрядовість відбиває ментальні «господарські, соціально-правові, морально-етичні, релігійно-магічні й естетичні погляди» [9, 51] слов'яномовного населення на іншомовній території, яка, як уже зазначалося, сформувалася упродовж тривалого проміжку часу, і така обрядовість демонструє своєрідну традиційність, пов'язану, насамперед, з праслов'янською культурою, фокусування якої ствердилося у побутування традицій і звичаїв усіх слов'ян (напр., звичай «умикання» нареченої згадується ще в давньоруських літописах [4, 657] і з часом цей звичай перетворився у звичай «викрадення» взуття молоді. Викуп за молоду чи перетинання дороги весільному поїзду є теж залишками давніх традицій). В міру розвитку різного роду соціально-економічних відносин слов'яни краю, більшість яких була двомовною, не користуючись у суспільному бутті рідною мовою, змогли зберегти етнічні ідентифікуючі чинники у своїх традиціях і звичаях на побутовому рівні, які в XIX ст. їх вирізняли серед німецькомовного населення. І якщо весільний вінок, як символ нареченої,

використовувався багатьма народами світу, то звичай покриття голови жінки у давніх слов'ян був знаком її заміжності, і був обов'язковим, бо навіть в церковному уставі Ярослава Мудрого читаємо: «Хто зірве чужій жінці повій з голови..., котра явиться простоволоса...» [6]. Окрім того, вінки з мирту або ж із кольорових квітів та зі стрічками володіли певною магією оберегів майбутньої родини та магією символів (напр., зелений колір – символ краси і молодості). Вінок-чільце верхньолужицької сербки має свої аналоги і в регіональних обрядових головних уборах українців, які, як стверджують науковці, є «залишком тої староукраїнської оздобы, що була запозичена від Візантії в період княжої доби в Україні» [2, 306; 13]. Таку прикрасу жіночої голови, яку нині українські етнографи вважають головною оздобою гуцулок, було знайдено археологом В. Хвойком у Броварах на Полтавщині (нині Київщина) чи ж під час сучасних розкопок могили старослов'янського поховання на Харківщині. Схожа оздоба була реконструйована Б. Рибаківим [13]. Крім гуцулів, чільце зберегли серби та інші балканські слов'яни, сучасний вигляд якого у них сформувався, на думку етнографів, під турецьким впливом [2, 307], однак, зважаючи на ареальні поширення такої жіночої оздобы на прадавніх слов'янських територіях, можна дійти висновку щодо узуального спектру використання оздобы у різних формах ще в праслов'янський період спільного проживання племен і її нинішнє існування свідчить про архайчність побутування оздобы у використанні весільного убору як оберегу, кожна деталь якого має свою магічну силу. До того ж, проживання слов'яномовного населення на іншомовній території стало причиною вкраплення в обрядове весільне дійство певних атрибутів та звичаїв німців (напр., Ф. Тецнер стверджує, що звичай «лову домашньої птиці» в обійсті гостей побутовав і у звичаях німців). Попри певну весільну старообрядовість, яка передавалася з покоління у покоління з сивої минувшини, слов'янське весілля не можна було уявити без церемонії вінчання у церкві, в якій благословення Боже велося для слов'ян, переважним чином, або ж латиною, або ж німецькою мовою, однак, відображені угорі певні народні звичаї та атрибути під час вінчання мають вкорінені, незмінні ознаки давніх звичаїв та традицій слов'ян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Воропай О.* Звичаї нашого народу: у 2 т. – т. 1. – Мюнхен: Оберіг, 1991. – 456 с.;
2. *Воропай О.* Звичаї нашого народу: у 2 т. – т. 2 – Мюнхен: Оберіг, 1991. – 448 с.;
3. *Івановська О.* Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів. – К.: ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. – 335 с.;
4. *Кононенко П.О.* Слов'янський світ. – К.: Асоціація ділового співробітництва «Український міжнародний культурний центр», 2008. – 784 с.;
5. *Костомаров М.І.* Правда москвичам о Руси 25.11.1861. – Х т.

– К.: Основи, 1861. – С. 1-15; **6.** Мехно Л.Р. Традиція – це закон суспільства, звернутий в минуле // <http://www.Lgaeva.com>; **7.** Пилипак М. Весілля Східного Поділля: обрядові чини та атрибутика (середина XX – початок XXI століття) // Матеріали до української етнології. Вип. 10 (13). – К.: ІМФЕ НАНУ, 2011. – С. 202-206; **8.** Семчинський С.В. Загальне мовознавство. – К.: ОКО, 1996. – 415 с.; **9.** Чорнопиский М. Українська фольклористика. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 448 с.; **10.** Яценко М.Т. М.І. Костомаров – фольклорист та літературознавець // Костомаров М.І. Слов'янська міфологія. – К.: Либідь, 1994. – С. 5-42; **11.** Herder J.G. Stimmen der Voelker in Liedern. – Lpz.: Philip Reclam Jun., 1945. – 458 s.; **12.** Tetzner F. Die Slawen in Deutschland: Beiträge zur Volkskunde. – Braunschweig: Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn, 1902. – 520 s.; **13.** <http://www.museum.vn.ua>.

Михайлова Т.М. (Київ, Україна)

Василь Стус та Борис Пастернак: особливості поетики та світосприйняття (на матеріалі віршів про музику)

Стаття присвячена порівняльному аналізу віршів Стуса та Пастернака. Виявлено текстові перегуки як прояви впливу російської літератури на творчість українського поета.

Ключові слова: *музика, вплив, подібність, текстові перегуки*

Статья посвящена сравнительному анализу стихотворений Стуса и Пастернака. Выявлены текстовые отзвуки как проявление влияния русской литературы на творчество украинского поэта.

Ключевые слова: *музыка, влияние, подобность, текстовые отзвуки.*

The article is devoted to a comparative analysis of poems Stus and Pasternak. Moreover, there have been discovered the textual traces as the manifestation of the impact of Russian literature on the Ukrainian poet's creativity.

Key words: *music, impact, similarity, textual traces.*

На сьогоднішній день все більше набирає актуальності дослідження літературних зв'язків, текстових взаємодій. Така тенденція не оминула увагою й творчий доробок В. Стуса. Вивченню інтертексту в його творах присвятила свою роботу Л. Біловус [2]. Говорив про різноманітні літературні впливи на творчість українського поета й Б. Рубчак (особливий акцент робився на вплив творчості Пастернака) [10]. Про наявність «Пастернаківського тексту» у творчості Стуса писала М. Єгорченко [5]. Однак окремих досліджень по виявленню звучання Пастернака у поезіях Стуса ще не проводилося. Це і становить **актуальність** нашої роботи. **Метою даної статті** є здійснення компаративного аналізу віршів Стуса «Життя симфонія, "Симфонія весни"..."» [13, 79] та Пастернака «Музыка» [8, 174-175], що дасть змогу виявити подібність художніх прийомів та текстових перегуків між ними.